

*Лускало Н.В., магістрант 2-го року підготовки,
спеціальність «Соціальна робота»,
Вінницький інститут Університету «Україна».*
Науковий керівник: Костенко Н.І., к.пед.н.,
Вінницький інститут Університету «Україна»

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА. ОСВІТНЯ РОБОТА ІЗ ДІТЬМИ-ІНВАЛІДАМИ В УКРАЇНІ

INCLUSIVE EDUCATION. EDUCATIONAL WORKING WITH CHILDREN- DISABILITIES IN UKRAINE

Анотація. Наша стаття присвячена дослідженню сутності та особливостям інклюзивної освіти на теренах України. Здійснено теоретичний аналіз поняття «інклюзія» та охарактеризовано соціально-педагогічні умови соціальної адаптації дітей з особливими потребами до інклюзивного освітнього простору. Представлений основний перелік законів, що складають нормативно-правову основу інклюзивної освіти в нашій країні.

Ключові слова: інклюзія, інклюзивна освіта, інвалідність, дитина-інвалід, освітній закон, соціальний захист.

Abstract. Our article is devoted to the study of the essence and features of inclusive education in Ukraine. The theoretical analysis of the concept «inclusion» is carried out and the socio-pedagogical conditions of social adaptation of children with special needs to the inclusive educational space are described. The main list of laws, which form the normative and legal basis of inclusive education in our country, is presented.

Keywords: incluency, inclusive education, disability, disabled child, educational law, social protection.

Постановка проблеми. Розвиток сучасного суспільства України і процеси інтеграції в європейську спільноту гостро ставлять питання забезпечення соціального захисту громадян держави, і особливо тих, хто потребує його найбільше, зокрема, це діти з особливими освітніми потребами. Освіта для дітей з інвалідністю є найважливішим засобом розвитку, соціального захисту і реабілітації, реальним шансом їх подальшого самостійного і незалежного від навколишніх людей та обставин життя.

На сьогоднішній день в системі освіти функціонує досить розгалужена система навчальних закладів із різними формами навчання, за наявності якої значна частина дітей із порушеннями психофізичного розвитку не має змоги задовольнити свої особливі навчальні потреби. Практика свідчить, що після закінчення школи-інтернату більша частина дітей виявляється непристосованою до соціального середовища, неадаптованого в ньому. Крім того, здобуття освіти дітьми з інвалідністю залежить

від багатьох чинників, зокрема доступності транспорту, шкільних приміщень, обладнання, програмного забезпечення, підручників, кваліфікованих фахівців тощо [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Впродовж останнього десятиліття вітчизняні науковці: С. Богданов, В. Бондарь, Г. Гаврюшенко, А. Колупаєва, Н. Найда, М. Синьова, Н. Софій, М. Таланчук, Г. Шевцова, І. Ярмошук та ін., приділяють значну увагу дослідженням проблеми залучення осіб з особливими потребами до навчання в освітніх закладах, їх реабілітації та соціалізації до суспільних норм. На думку українських та зарубіжних учених – Т. Бута, Д. Деллера, В. Засенка, А. Колупаєвої, Д. Лупарта, Т. Лоремана – інтеграція виступає протиположною до сегрегації й позначає перехідний поступ до інклюзії – як інноваційної освітньої системи.

Формування цілей статті. Метою статті є визначення пріоритетних напрямів державної політики у сфері освіти, спрямованої на створення умов для всебічного розвитку дітей з інвалідністю в Україні.

Виклад основного матеріалу. Інклюзивна практика реалізує доступ до одержання освіти в загальноосвітньому закладі за місцем проживання та створення необхідних умов для успішного навчання для всіх без виключення дітей, незалежно від їх індивідуальних особливостей, психічних та фізичних можливостей. *Інклюзія* (від англ. inclusion – включення) – процес збільшення ступеня участі всіх громадян в соціумі, і насамперед, що мають труднощі у фізичному розвитку. Він передбачає розробку і застосування таких конкретних рішень, які зможуть дозволити кожній людині рівноправно брати участь в академічному і суспільному житті [1].

Міжнародні стандарти в галузі прав людини ґрунтуються на ідеї участі кожної особи в суспільному житті на засадах рівності й без дискримінації. Поширення в Україні процесу інклюзивного навчання дітей з обмеженими можливостями фізичного та (або) психічного здоров'я є не лише відображенням часу, але й представляє собою ще один крок до забезпечення повної реалізації прав дітей з особливими потребами на якісну освіту. Узагальнення розвитку поглядів на проблему інклюзивної освіти свідчить про те, що в різні часи вона поставала перед суспільством з різною гостротою і в тій чи іншій мірі вирішувалася різними методами залежно від політичного устрою, економічного стану та ідеології держави.

На сучасному етапі розвитку інклюзивної освіти в Україні відбувається зміщення акцентів соціальної політики держави стосовно інвалідів у бік формування суспільної свідомості щодо сприйняття їх як рівних членів суспільства та необхідності створення для цих громадян умов для повноцінного життя, в тому числі здобуття освіти. Реальністю є те, що діти, які закінчують інтернати чи навчаються вдома, мають дуже серйозні проблеми із соціалізацією. Нерідко вони не впевнені в собі, несамостійні, у них відсутні соціальні компетенції, їм складно реалізувати себе, отримати вищу чи спеціальну освіту, працевлаштуватися і.т.д. [3].

Згідно зі ст. 53 Конституції України «держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої

освіти в державних і комунальних навчальних закладах; розвиток дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої і після дипломної освіти, різних форм навчання; надання державних стипендій та пільг учням і студентам» [4].

На теперішній час відбуваються кардинальні зміни в освітній політиці стосовно дітей з особливими потребами. Активна робота проводиться над доопрацюванням основних освітніх законів, зокрема в закон «Про освіту», введено поняття інклюзивного навчального закладу, Кабінетом Міністрів України затверджено «Порядок організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах про інклюзивне навчання» (Постанова Кабінету Міністрів України від 15.08.2011 №872).

Нижче наведено перелік законів, що складають нормативно-правову основу інклюзивної освіти в нашій країні:

- «Про освіту»;
- «Про загальну середню освіту»;
- «Про реабілітацію інвалідів в Україні»;
- «Конвенція про права інвалідів (укр/рос)»;
- «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні».

В Україні за останні 10 років чисельність дітей скоротилася майже на 20%, при цьому загальна кількість дітей з інвалідністю щороку зростає на 0,5%. За статистичними даними, на 1.01.2018 р. в Україні налічувалось майже 152 тис. дітей-інвалідів. Проте, за словами експертів, чисельність дітей з фізичними та (або) розумовими вадами значно більша. На сьогодні дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, в Україні понад 1 млн., що становить 12% від загальної чисельності дітей у країні. При цьому інклюзивною освітою охоплено 5,0% дітей з інвалідністю: станом на 1.09.2018 р. дошкільні навчальні заклади відвідували 7 950 дітей-інвалідів; у навчальних закладах для здобуття повної загальної середньої освіти навчалися 41 557 дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку. Таким чином, 95,0% дітей з інвалідністю навчаються в умовах спеціальних навчальних закладів, або не отримують освіти взагалі [3].

На сьогодні через проблеми з фінансуванням тільки 115 навчальних закладів є повністю доступними для дітей з особливими освітніми потребами, 39% – частково доступними (порівняно з 2010 р. – на 16% більше).

Наразі досі залишається актуальним питання фінансування інклюзивної освіти. Згідно з чинним законодавством фінансування навчальних закладів відбувається через механізм кошторисного фінансування. Порядок складання, розгляду, затвердження та основні вимоги до виконання кошторисів бюджетних установ було затверджено постановою Кабінету Міністрів України ще від 28.02.2002 №228. В останні роки зміни, які відбулись у практиці кошторисного фінансування, були зумовлені реформуванням бюджетної сфери і побудовою нової системи відносин в освітньому секторі економіки. Воно продовжує функціонувати і набуває нових

властивостей сучасного господарювання зважаючи на змін в економічній та інших сферах життєдіяльності країни [5].

Ефективність інклюзивного навчання суттєво підвищиться за умови своєчасної і кваліфікованої діагностики психофізичного розвитку дитини, а також при наданні консультативно-інформаційної підтримки педагогам та адміністрації загальноосвітнього закладу, в якому вона навчається, і її батькам. Тому реалізація інклюзивного навчання вимагає узгоджених і невідкладних дій з боку Міністерства освіти і науки, молоді та спорту, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства соціальної політики України, місцевих громад та інших організацій і товариств [5].

У ході впровадження інклюзивної освіти особливу увагу слід приділити таким аспектам: підготовці українського суспільства до толерантного сприйняття дітей з обмеженнями можливостями; взаємодії з такими дітьми та їхнім найближчим оточенням, з метою формування у них відповідної ідентифікації; визначенню меж законодавчого простору для впровадження навчально-виховного процесу в рамках інклюзивного суспільства; підвищенню професійного рівня фахівців, які беруть участь у інклюзивній освітньо-виховній діяльності; формуванню позитивного іміджу інклюзивної освіти [5].

Висновки. Узагальнюючи вище написане, можна стверджувати, що ратифікація Україною Конвенції про права інвалідів зобов'язує державу гармонізувати норми вітчизняного законодавства з міжнародними стандартами, поступово створювати систему їх практичної реалізації, що, у свою чергу, має привести до підвищення рівня інклюзії в Україні. Сьогодні в Україні система освіти для дітей з інвалідністю не є досконалою, тому модель інклюзивної освіти розглядається як одна із перспектив реформування цієї системи, а це потребує, насамперед, удосконалення законодавства і посилення контролю над його дотриманням, розробки фінансових механізмів утримання системи освіти; підготовки кваліфікованих кадрів; удосконалення спеціальних навчальних планів, програм, підручників; створення безперешкодного середовища для дітей з інвалідністю.

Список використаних джерел

1. Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами : зб. наук. пр. – К. : Ун-т «Україна», 2010. – №7 (9). – 561 с.
2. Вступ до абілітації та реабілітації дітей з обмеженнями життєдіяльності : навч.метод. посіб. – К. : ГЕРБ, 2007. – 288 с.
3. Інвалідність та суспільство : навч. посіб. – К., 2011. – 151 с.
4. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 26 черв. 1996 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1996. – №30. – Ст. 141. – Із змін., внесеними згідно із законом №2222-IV від 8 груд. 2004 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 2005. – №2. – Ст. 44.
5. Шевцов А.Г. Сучасні проблеми освіти і професійної реабілітації людей з вадами здоров'я / А.Г. Шевцов. – К., 2004. – С. 200.